

Curriculum onderhandeling: besluitvorming en leerlingparticipatie

Herziene versie

Instrument voor Student Voice

SLO • nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling

slo

Verantwoording

2019 SLO (nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling, Enschede)

Ontwikkelt voor het ERASMUS PLUS Programma: *Student voice - the bridge to learning (BRIDGE)*

Dit materiaal reflecteert alleen de mening van de auteurs. De Commissie is niet verantwoordelijk voor de inhoud van het materiaal en het gebruik ervan.

Auteurs: Jeroen Bron en Annette van der Laan

Informatie

SLO, nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling

Postbus 2041, 7500 CA Enschede

Telefoon (053) 4840 840

Internet: www.slo.nl

E-mail: info@slo.nl

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Student Voice
the BRIDGE to Learning

Titel	Curriculumonderhandeling: besluitvorming en leerlingparticipatie
Doel	<ul style="list-style-type: none"> - Leerlingen betrekken bij hun eigen leerproces door hen te laten meebepalen wat en hoe er geleerd wordt. - Vergroten van de relevantie van het leren door de voorkennis van de leerlingen centraal te stellen en het leren daarop te laten aansluiten. - Ontwikkelen van democratische vaardigheden (communiceren, samenwerken, participeren en besluitneming) bij leerlingen.
Korte toelichting	<p>De methodiek voor curriculumonderhandeling beschrijft een procesaanpak bedoeld om leervragen van leerlingen bij een bepaald onderwerp te expliciteren. Op basis daarvan bepalen leerlingen en leerkrachten samen wat en hoe er geleerd gaat worden. Het model start bij het expliciteren en uitwisselen van individuele voorkennis (stap 1 en 2) en mondt uit in een onderhandeling over leervragen in deelgroepjes (stap 3), gevolgd door het klassikaal prioriteren/selecteren van die leervragen (stap 4). Op basis hiervan wordt een lessenserie ontworpen.</p>
Tijdsinvestering	Twee à drie lessen
Benodigde materialen	<ul style="list-style-type: none"> - Bijlage 1: Principes van curriculum onderhandeling - Leerlingenwerkblad 1: Wat we willen leren
Rol leraar	De leraar begeleidt het proces en zorgt ervoor dat inhoudenzijn afgestemd met op externe eisen, zoals kerndoelen.
Rol leerling	<ul style="list-style-type: none"> - Expliciteren van en reflecteren op voorkennis en het ontwikkelen van leervragen. - Samenwerken, onderhandelen en besluiten nemen in kleine groepen.
Referenties	<p>Beane, J. (1997). <i>Curriculum integration: designing the core of democratic education</i>. New York: Teachers College Press.</p> <p>Boomer, G., Lester, Onore, C. & Cook, J. (Eds.). (1992). <i>Negotiating the curriculum: educating for the 21st century</i>. London and Washington DC: The Falmer Press.</p> <p>Bron, J. (2019). <i>Student voice in curriculum development; Explorations of curriculum negotiation in secondary education classrooms</i>. Utrecht: University of Humanistic Studies</p>

Context

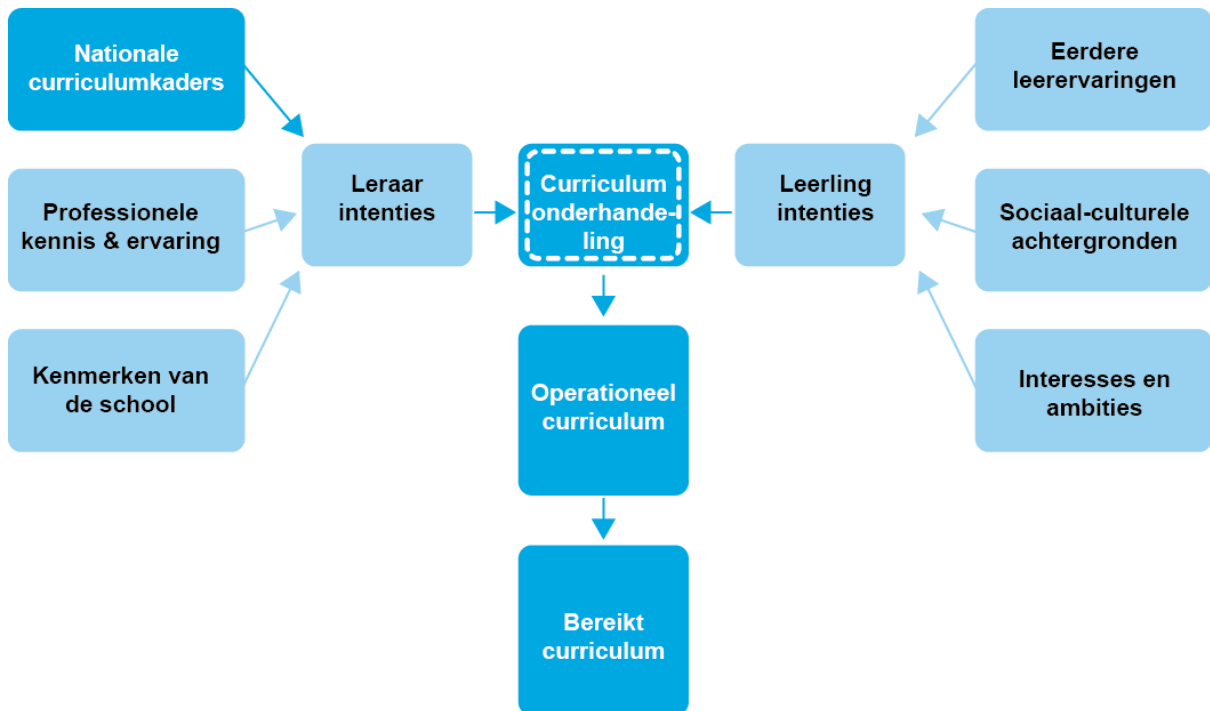
Jongeren hebben tegenwoordig meer economische macht, sociale volwassenheid, toegang tot informatie en kennis die is ontleend aan de steeds groter wordende mediacultuur die hen omringt. Toch bieden veel scholen nog weinig kansen voor jongeren om hun opvattingen constructief te uiten en om op een zinvolle manier bij te dragen aan het vormgeven van het onderwijs. Sinds de ratificatie van het *Verdrag van de rechten van het kind* (1989) en de invoering van burgerschapsonderwijs (2006), zijn scholen zich ervan bewust dat democratische vorming belangrijk is en dat er een dialoog gevoerd zou moeten worden over wat democratisch burgerschapsonderwijs is. De nadruk ligt daarbij niet alleen op het vergaren van kennis over de democratie met zijn procedures en instellingen, maar op het belang van het functioneren in een democratisch proces en het handelen binnen fundamentele democratische principes.

Principes van curriculumonderhandeling

Het belang om leerlingen een stem te geven in het bepalen van hun eigen curriculum stoelt op een aantal principes. De principes vormen een rationale voor het toepassen van de methodiek.

- Als opvoeders hebben we de verantwoordelijkheid om ervoor te zorgen dat onderwijs leidt tot het ontwikkelen van democratische kwaliteiten (als onderdeel van de doelstellingen voor burgerschapseducatie). Deze democratische kwaliteiten worden ontwikkeld door interpersoonlijke praktijken zoals discussie, samenwerking en besluitvorming.
- Alle leerlingen hebben het recht om hun democratische rechten uit te oefenen en een stem te hebben in hun opleiding (het universele recht om deel te nemen).
- Leerlingen kunnen unieke perspectieven bieden en kunnen een waardevolle bijdrage leveren aan hun opleiding (student voice).
- Leren is een sociaal proces waarbij leeftijdsgenoten en volwassenen (sociaal leren) betrokken zijn.
- Het curriculum is geen vaste maar een dynamische entiteit die open staat voor discussie en verbetering.

Het curriculum zien als een proces in plaats van een vaststaand gegeven, is een voorwaarde om leerlingen deel te laten nemen aan leerplanontwikkeling. Figuur 1 is een illustratie van het onderhandelingsproces in het onderwijsprogramma tussen leerkracht en leerlingen. Aan de linkerkant staan de leerplanintenties van de leraar en waar die op zijn gebaseerd. Leraren hebben kennis van nationale curriculumkaders en uitwerkingen daarvan en de kenmerken en verwachtingen van hun school. Belangrijk is dat leraren ook beschikken over professionele kennis, ervaring en opvattingen over het leerplan. Aan de rechterkant bevinden zich de intenties van de leerlingen. Deze intenties zijn gebaseerd op eerdere leerervaringen (zowel binnen als buiten de school), sociaal-culturele achtergronden en hun interesses en ambities. Het operationele curriculum is het resultaat van de onderhandeling over het onderwijsprogramma (middelste blok) tussen leerkracht en leerlingen.

Figuur 1. Het leerplanonderhandelingsmodel

Algemene doelen van curriculumonderhandelen

De curriculumonderhandelingsmethodiek kan worden toegepast op verschillende onderwerpen. Onderwerpen die dichterbij de belevingswereld van de leerlingen liggen, geven meer opbrengst. Als leerlingen en leraar vertrouwd raken met de methodiek kunnen ook onderwerpen gekozen worden die verder af liggen van de belevingswereld of onderwerpen die controversiëler van aard zijn.

De lesdoelen worden bepaald door het onderwerp waarop de methodiek wordt toegepast. De methodiek zelf kent echter ook doelen. Deze doelen zijn afgeleid van doelen voor democratische vorming. Vier algemene doelen van de methodiek zijn:

1. ontwikkelen van competenties die effectieve participatie in democratische besluitvormingsprocessen mogelijk maken;
2. samenwerken met anderen om het eigen onderwijsprogramma te beïnvloeden;
3. ontwikkelen van inzicht in het belang van mensenrechten en democratische uitgangspunten, waaronder:
 - a. het recht om te participeren in kwesties die de leerling aangaan: het school- en klasleerplan;
 - b. het recht om de eigen persoonlijkheid en identiteit te ontwikkelen;
4. ontwikkelen van de capaciteit om samen te werken in divers samengestelde groepen. De diversiteit binnen een klas wordt duidelijk als alle leerlingen uit die klas deelnemen aan het onderhandelingsproces.

Toelichting op de methodiek

De curriculumonderhandelingsmethodiek is gebaseerd op wetenschappelijke theorieën en is uitgetoetst op basisscholen en in de onderbouw van het voortgezet onderwijs. De methodiek omvat principes en doelen en een theoretisch model (figuur 1). Daarnaast bestaat de methodiek uit een instrument voor leerlingen. Dit instrument is ontworpen om de leervragen die leerlingen hebben bij een bepaald onderwerp te expliciteren. Het bestaat uit een stappenplan dat in tabel 1 is verduidelijkt voor de leraar en dat voor leerlingen is uitgewerkt in een werkblad (leerlingenwerkblad 1). Het instrument start met het expliciteren van individuele voorkennis en mondt uit in een onderhandeling over leervragen, gevolgd door het prioriteren/selecteren van die leervragen. Dit vormt de basis voor het maken van een werkplan voor de daaropvolgende lessen. Het onderhandelingsproces biedt leerlingen de mogelijkheid om een stem in hun onderwijs te hebben en deel te nemen aan de besluitvorming in kleine en grotere groepen. Dit is een voorbeeld van een democratische praktijk, niet alleen vanwege de deelname aan de besluitvorming, maar ook vanwege het ervaren van de diversiteit aan ervaringen en

opvattingen binnen de klas. Door het leerlingenwerkblad in een klassensetting te gebruiken hebben alle leerlingen de mogelijkheid om te oefenen met participatie en het uitoefenen van invloed op hun eigen onderwijs. De uiteindelijke geselecteerde leervragen vormen de basis voor de hierop volgende lessenserie. Verschillende varianten zijn mogelijk ten aanzien van de verdeling van vragen over subgroepen, het beantwoorden ervan, het gebruik van bronnen, het presenteren van de resultaten en het evalueren van de lessen.

Tabel 1. *Stappen in het curriculumonderhandelingsproces (voor de leraar).*

Stappen	Activiteiten	Vaardigheden
1. "Wat weet jij al?". Individuele opdracht	Iedere leerling maakt een lijst met begrippen die zij associëren met het gekozen onderwerp. Iedere leerling stelt individueel vragen op die het gekozen onderwerp bij hen oproept.	Brainstorm, associatie, activeren van voorkennis.
2. "Samen weten we meer" Samenwerkingsopdracht	Elke subgroep ontwikkelt gezamenlijk een woordweb / mindmap rond het onderwerp, met behulp van de verschillende begrippen uit stap één.	Delen, bespreken, uitleggen,
3. "Wat wij willen weten" Samenwerkings- en onderhandelingsopdracht	Elke subgroep selecteert en prioriteert de meest relevante en interessante leervragen.	Uitleggen, overtuigen, onderhandelen, beslissen.
4. "Klassevragen" Onderhandelingsopdracht	Alle subgroepen komen bij elkaar en de klas als geheel beslist over de finale selectie van leervragen. Daarbij kan een onderscheid gemaakt worden tussen verplichte en optionele vragen. De leraar zorgt ervoor dat de door hem of haar als belangrijk geachte inhoud (zie figuur 1) aan de orde komen door zo nodig vragen toe te voegen.	Delen, bespreken, uitleggen, overtuigen, onderhandelen, accepteren, beslissen.

Leerlingenwerkblad

Dit werkblad gaat jou en je klasgenoten helpen om mee te beslissen wat je gaat leren in de volgende lessen. Je hebt dus de kans om mee te denken over wat interessant en belangrijk is om te leren op school en om daarover beslissingen te nemen.

Het werkblad bestaat uit vier stappen.

Bij stap 1 schrijf je op wat je al weet over het onderwerp. Je hebt er vast al eerder over geleerd op school of buiten school. Je schrijft ook op wat je nog meer over het onderwerp te weten wil komen. Jij hebt vast andere vragen dan je klasgenoten. Bedenk goed: wees origineel, rare vragen bestaan niet!

Bij stap 2 vorm je een groepje met drie andere leerlingen. Jullie bespreken wat jullie al weten over het onderwerp. Samen maak je een woordweb. Het gaat niet om goed of fout. Samen weet je meestal meer dan alleen.

Bij stap 3 blijf je in je groepje. Nu gaan jullie de vragen bespreken. Welke vragen vinden jullie het meest interessant en belangrijk? Misschien bedenken jullie ook nog nieuwe vragen. Geef iedereen de kans om een inbreng te hebben. Als je een vraag hebt die de anderen niet kiezen, dan kun je die als individuele vraag nog behouden.

Bij stap 4 worden de geselecteerde vragen van alle groepjes bijeengebracht. De leraar speelt bij deze stap een belangrijke rol. Vragen die dubbel zijn of op elkaar lijken haalt de leraar eruit. Als de leraar vindt dat er vragen ontbreken die wel belangrijk zijn dan kan de leraar extra vragen toevoegen. Daarna bepalen jullie welke vragen over blijven, welke vragen iedereen moet beantwoorden en wat keuzevragen zijn.

Nadat de vier stappen zijn doorlopen volgt eigenlijk nog een volgende stap: het organiseren van de beantwoording van de vragen. Iedere leraar zal dit op een andere manier doen.

Het gaat dan om:

- Hoe worden de vragen uit stap vier verdeeld?
- Wat gebeurt er met de individuele vraag uit stap 3?
- Zijn er verplichte en keuzevragen?
- Wordt er in groepjes gewerkt?
- Wat is er nodig om de vragen te beantwoorden?
- Hoeveel tijd is er beschikbaar?
- Hoe worden de antwoorden gepresenteerd?
- Hoe weten we of een vraag goed is beantwoord?

Wat wij willen leren over

Leerlingversie

School: Leraar:

Klas:..... Naam leerling.....

Namen andere leerlingen in groepje:

.....

.....

.....

.....

Stap 1: Wat weet jij al? (individuele opdracht)

Het onderwerp waar de komende lessen over gaan is:

.....
.....
.....

Wat? Schrijf in de tabel bij 1a op wat je al weet over het onderwerp. Bij 1b schrijf je vragen op die jij hebt bij het onderwerp.

Schrijf zoveel mogelijk op. Liever te veel dan te weinig.

Wees uniek: jij weet vast hele andere dingen dan je medeleerlingen. Waarschijnlijk heb je ook andere vragen.

Daarom: probeer vooral ook dingen op te schrijven die alleen jij kan bedenken.

1a. Dit weet ik al over het onderwerp	1b. Wat wil jij graag te weten komen over
[schrijf hier op wat je al over het onderwerp weet]	[noteer hier de vragen die bij je opkomen]

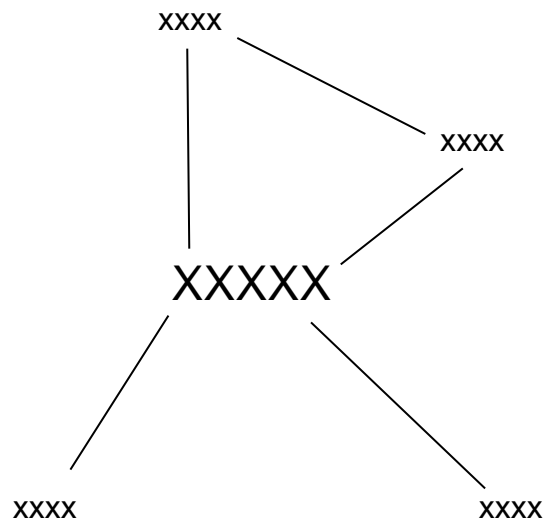
Stap 2: Samen weten we meer (samenwerkingsopdracht)

Wie: Maak een groepje van 3 tot 4 leerlingen.

Wat: Maak met je groep een 'woordweb' met alles wat jullie al weten. Iedereen in de groep gebruikt daarbij zijn eigen lijstje tabel 1a uit stap 1. (Dit weet ik al over het onderwerp).

Hoe: Je maakt een woordweb door woorden die iets met elkaar te maken hebben bij elkaar te zetten en te verbinden met lijntjes. Een woord kan ook verbonden zijn met meer dan één ander woord. Tip: Spreek af wie schrijft.

Dit weten wij als groep al over het onderwerp

Stap 3: Wat wij willen weten (samenwerkings- en onderhandelingsopdracht)

Wie: doorgaan in hetzelfde groepje

Wat: samen bepalen welke vragen jullie het meest interessant en belangrijk vinden. Hoe:

- Iedereen heeft in tabel 1b al vragen bedacht. Het woordweb kan nieuwe vragen opleveren.
- Voorbeelden van verschillende soorten vragen zie je in de tabel.
- Vertel elkaar welke vragen jij belangrijk vindt.
- Als meer mensen ongeveer dezelfde vraag hebben, maak er dan één vraag van.
- Bespreek welke vragen afvallen en welke overblijven.
- Zorg ervoor dat iedereen de gemaakte keuzes acceptabel vindt.
- Als jij een vraag hebt die anderen niet belangrijk vinden, maar jij wel, dan zet je die in het onderste vakje van de tabel.

Dit willen wij te weten komen over het onderwerp

Voorbeelden van vragen:

- *wat is...;*
- *hoe kan het dat...;*
- *wat heeft..... te maken met.....;*
- *wat gebeurt er als...;*
- *waarom is het belangrijk dat...;*
- *hoe is het te verklaren dat...*

Dit wil ik zelf ook nog graag weten over het onderwerp

Stap 4: Klassenvragen (met de hele klas)

Wat: Als iedere groep haar tabel heeft ingevuld, gaan we ze vergelijken.

Wie: De leraar verzamelt de resultaten van de groepen uit stap 3.
De leraar en de klas bespreken welke vragen geselecteerd worden.

Hoe: De aanpak is als volgt:

- Haal de dubbele vragen eruit.
- Neem een besluit over welke vragen de klas belangrijk vindt.
- De leraar kan ook vragen hebben die belangrijk zijn. Ook kan de leraar aangeven welke vragen in ieder geval beantwoord moeten worden en welke keuzevragen zijn. De leraar mag daarom meedoen met deze oefening.

Dit willen wij met onze klas te weten komen

Vragen van onze klas

1.

2.

3.

4.

5.

6.

Als landelijk kenniscentrum leerplanontwikkeling richt SLO zich op de ontwikkeling van het curriculum in het primair, speciaal en voortgezet onderwijs in Nederland. We werken met het onderwijsveld aan de doelen, kaders en instrumenten waarmee scholen hun opdracht vanuit een eigen visie kunnen vervullen.

We brengen praktijk, beleid, maatschappelijke ontwikkelingen en onderzoek samen en stellen onze expertise beschikbaar aan onderwijs en overheid, bijvoorbeeld in de vorm van leerplannen, tools, voorbeeldlesmaterialen, conferenties en rapporten.

Hoofdlocatie
Piet Heinstraat 12
7511 JE Enschede

Nevenlocatie
Aidadreef 4
3561 GE Utrecht

Postadres
Postbus 2041
7500 CA Enschede

T 053 484 08 40
E info@slo.nl
www.slo.nl

 [company/slo](https://www.linkedin.com/company/slo)

 [SLO_nl](https://twitter.com/SLO_nl)